

Επικοινωνιακή αυτοπεποίθηση και Κοινωνική ευαισθητοποίηση ως περιεχόμενο των Αναλυτικών Προγραμμάτων στο Δημοτικό Σχολείο

Ασωνίτης Πολυδεύκης, Δρ. Παιδαγωγικής, Σχολικός Σύμβουλος Α/θμιας Εκπαίδευσης

Α. Ο ΣΤΟΧΟΣ ΤΩΝ ΝΕΩΝ ΑΝΑΛΥΤΙΚΩΝ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΩΝ

Η αποφυγή του δασκαλοκεντρικού προτύπου διδασκαλίας και η εφαρμογή της ευρείας συνεργασίας κατά ομάδες, αποτελεί βασικό σκοπό των νέων Αναλυτικών Προγραμμάτων στο Δημοτικό Σχολείο. Κυρίως, επιδιώκεται, οι μαθητές να σχηματίσουν σφαιρική εικόνα για τον κόσμο και να αντιληφθούν τη σχέση μεταξύ του σχολείου και της ευρύτερης κοινωνίας. Ως εκ τούτου ο μαθητής δεν αποτελεί το υποκείμενο πρόσληψης κατακερματισμένων γνώσεων, αλλά συμμετέχει στις προσπάθειες για την επίλυση των κοινωνικών προβλημάτων. Αυτό επιτυγχάνεται με την οργάνωση ομαδικών συζητήσεων στην τάξη, ώστε οι μαθητές να ασκηθούν σε δεξιότητες επικοινωνίας και συνεργασίας (κανόνες διαλόγου, προσεκτική ακρόαση, επιχειρηματολογία, έκφραση και σεβασμός αντίθετης άποψης, καταμερισμός εργασίας και ανάληψη υπευθυνότητας).¹

Βασικός στόχος είναι η διαμόρφωση ενός πολίτη ενεργού, δημοκρατικού, υπεύθυνου, συμμετοχικού, με γνώμη και ρόλο στα δρώμενα αλλά και σεβασμό και αποδοχή του άλλου, ενός πολίτη που θα γνωρίζει και θα κατανοεί το ρόλο, τα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις του, μέσα σε μια οργανωμένη και δημοκρατικά λειτουργούσα κοινωνία. Μέσα από την πίστη σε ανθρώπινες και ουσιαστικές αξίες θα πετύχουμε τη δόμηση ενός υγιούς ψυχισμού, την ανάπτυξη της προσωπικότητας και τη διαμόρφωση θετικών στάσεων.

Η παροχή γνώσεων δεν αποτελεί, σήμερα, προνομιακό χώρο του σχολείου. Κοινωνικοποιητικό ρόλο προσφέρουν, πέρα από τα διδακτικά εγχειρίδια, και άλλα εξωσχολικά μέσα όπως εικονογραφημένο βιβλίο, κασέτες, ταινίες, βίντεοταινίες. Με τις επικρατέστερες ψυχοπαιδαγωγικές και διδακτικές απόψεις για τη μάθηση (εννοιολογική οργάνωση της γνώσης) έμφαση δίδεται όχι τόσο στην ξερή γνώση όσο στην καλλιέργεια δεξιοτήτων (γνωστικές, κοινωνικές, μεθοδολογικές), την οικοδόμηση αξιών, την ανάπτυξη στάσεων και συμπεριφορών, την καλλιέργεια της δημιουργικότητας,

Σε επίπεδο αρχών των Αναλυτικών Προγραμμάτων οι προσπάθειες αυτές ανάγονται:

- Στην καλλιέργεια συλλογικού και ομαδικού πνεύματος και στην εξοικείωση του μαθητή με την επιστημονική μεθοδολογία (παρατήρηση, διατύπωση υποθέσεων, αξιοποίηση πληροφοριών).
- Στην εκπόνηση συνθετικών και δημιουργικών εργασιών προσανατολισμένων στα ανθρωπιστικά και τα δημοκρατικά ιδεώδη.
- Στη συζήτηση και ανταλλαγή απόψεων σχετικά με το σεβασμό των πολιτισμικών ιδιαιτεροτήτων.

Σε επίπεδο διδακτικής μεθοδολογίας, οι μαθητές:

- Αναλαμβάνουν εργασίες για μια εκστρατεία προστασίας του περιβάλλοντος και της καταγραφής των συνεπειών από την καταστροφή του. Επεξεργάζονται φωτογραφίες, χάρτες, διαφάνειες, σχέδια, πίνακες, διαγράμματα, βίντεο και αποκτούν τη διάθεση και τη θέληση να συμπαρίστανται και να βοηθούν εκείνους που πλήττονται από φυσικές καταστροφές.²
- Μέσα από τα σχέδια εργασίας αντιλαμβάνονται τη σημασία των κοινωνικών, πολιτισμικών και οικονομικών παραγόντων για το άτομο και το κοινωνικό σύνολο.
- Χρησιμοποιούν κείμενα από εφημερίδες, περιοδικά, βιβλία ή άλλο εποπτικό υλικό για να διακρίνουν σχέσεις, ιδιαιτερότητες, χαρακτηριστικά. Συζητούν τους λόγους και τα αίτια που διαμορφώνουν το κάθε κοινωνικό ζήτημα και προτείνουν λύσεις. Καταγράφουν προβλήματα, συζητούν για τις αρνητικές συνέπειες που ανακύπτουν από την κακή χρήση, τις επιπτώσεις στον

1 . Διαθεματικό Ενιαίο Πλαίσιο Σπουδών, ό.π., Τόμος Β', σ. 4211.108-109108

2 . Διαθεματικό Ενιαίο Πλαίσιο Σπουδών, ό.π., Τόμος Β', σ. 4209.

άνθρωπο και το περιβάλλον.³ Αυτό συμβάλλει στην καλλιέργεια πνεύματος έμπρακτης αλληλεγγύης, ειρήνης, δικαιοσύνης, συνύπαρξης με το διαφορετικό.⁴ Το εικονιστικό υλικό των βιβλίων παρέχει πλούσιες ευκαιρίες για συζήτηση. Με το σχολιασμός του οι μαθητές εκφράζουν τα συναισθήματά τους και ευαισθητοποιούνται σε παγκόσμια και τοπικά προβλήματα (ανθρώπινα δικαιώματα, παγκόσμια ειρήνη, ανάπτυξη ενός συστήματος αξιών, παγκόσμιος πολιτισμός ειρήνης).

-Προβαίνουν στην οργάνωση ομαδικών συζητήσεων στην τάξη και ασκούνται σε δεξιότητες επικοινωνίας ακρόαση, επιχειρηματολογίας και σεβασμού της έκφρασης του άλλου.

- Αναλαμβάνουν δραστηριότητες Ευέλικτης Ζώνης βαθύτερης επικοινωνίας και διαλόγου με τους άλλους μαθητές. Στην Ευέλικτη Ζώνη οι μαθητές δεν εξετάζονται αλλά, αντίθετα, ενθαρρύνονται να συμμετάσχουν σε διαδικασίες διαλόγου και κριτικής προσέγγισης των επί μέρους θεμάτων τα οποία αναδεικνύονται από τα σχέδια εργασίας.

B. Η ΕΥΕΛΙΚΤΗ ΖΩΝΗ ΚΑΙ ΤΑ ΣΧΕΔΙΑ ΕΡΓΑΣΙΑΣ ΩΣ ΘΕΜΕΛΙΩΔΗΣ ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑΚΗ ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ

Η έννοια της αλληλεπίδρασης βοηθά τους μαθητές να αντιληφθούν τη σημασία που μπορεί να έχουν οι αποφάσεις και οι πράξεις τους για να αντιμετωπίσουν με υπευθυνότητα το περιβάλλον, τον εαυτό τους και τους άλλους. Για την επίτευξη των στόχων αυτών θα πρέπει τα μαθήματα να διακρίνονται για την ευρύτητα, την ποικιλομορφία και την πλούσια εναλλαγή των μεθόδων διδασκαλίας.

Μέσα από την Ευέλικτη Ζώνη προσφέρεται η δυνατότητα για βαθύτερη επικοινωνία και διάλογο και ανακουφίζει τους μαθητές που θεωρούνται αδύνατοι στα άλλα μαθήματα. Εκείνο που έχει σημασία είναι η προαγωγή της συλλογικής προσπάθειας και η μείωση του γνωσιοκεντρικού χαρακτήρα του σημερινού σχολείου. Δίνεται έτσι η δυνατότητα σε όλους τους μαθητές για λήψη αποφάσεων και για αξιοποίηση μιας μεγάλης ποικιλίας τρόπων σκέψης και επικοινωνίας, σύμφωνα με την εποικοδομιστική θεωρία που ορίζει τη μάθηση ως μία κοινωνικά προσδιορισμένη δραστηριότητα.

Ο μαθητής απεγκλωβίζεται από την κυριαρχία του διδακτικού υλικού.⁵ Η γνώση δεν είναι πλέον αντικείμενο προς μεταφορά και δεν επιχειρείται απλώς η μετάδοσή της. Κυρίως ενδιαφέρει η σύνθεση νέας γνώσης μέσω της ενεργοποίησης της συμμετοχής και την εμπλοκή των μαθητών σε ευκαιρίες συνεργασίας.⁶

Έμφαση δίδεται στις δεξιότητες:

- *Έκφρασης βιωματικών εμπειριών
- *Ανάγκης για κοινωνικότητα και επικοινωνία
- *Καλλιέργειας ομαδικού και συνεργατικού πνεύματος
- *Ανάληψης πρωτοβουλιών που αυξάνουν το κριτικό πνεύμα
- *Διαισθητικής έκφρασης προβλημάτων
- *Απόκτησης υπευθυνότητας
- *Συγκρότησης της προσωπικότητας

3 . Διαθεματικό Ενιαίο Πλαίσιο Σπουδών, *ό.π.*, Τόμος Β', σ. 4200-4205.

4 . Γεώργιος Οικονόμου, «Θρησκευτικά Δημοτικού», στο συλλογικό τόμο: *Επιμόρφωση Σχολικών Συμβούλων και Εκπαιδευτικών Πρωτοβάθμιας και Προσχολικής Εκπαίδευσης στο ΔΕΠΠΣ και τα ΑΠΣ, ΥΠΕΠΘ, Αθήνα, 2005, σ. 17-38.*

5 . Εύη Μακρή-Μπότσαρη, «*ΔΕΠΠΣ και ΑΠΣ*», στο συλλογικό τόμο: *Επιμόρφωση Σχολικών Συμβούλων και Εκπαιδευτικών Πρωτοβάθμιας και Προσχολικής Εκπαίδευσης στο ΔΕΠΠΣ και τα ΑΠΣ, ΥΠΕΠΘ, Αθήνα, 2005, σ. 8-13.*

6 . Πέτρος Μπερελής, «*Η αρχή της διαθεματικότητας ως θεωρία επιλογής, οργάνωσης και προσέγγισης της γνώσης*», στο συλλογικό τόμο: *Επιμόρφωση Σχολικών Συμβούλων και Εκπαιδευτικών Πρωτοβάθμιας και Προσχολικής Εκπαίδευσης στο ΔΕΠΠΣ και τα ΑΠΣ, ΥΠΕΠΘ, Αθήνα, 2005, σ. 14-16.*

*Αλλαγής στάσεων σε θέματα προστασίας του περιβάλλοντος.⁷

*Απόκτησης στάσεων, δεξιοτήτων, συμπεριφορών

Γ. ΒΑΣΙΚΟΙ ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟΙ ΜΕΘΟΔΟΙ ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑΚΗΣ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗΣ

Η συζήτηση ή ανταλλαγή απόψεων πάνω σε ένα θέμα, η οποία τείνει στη σύνθεση και τη συναίνεση. Η συζήτηση προσφέρεται ιδιαίτερα για τη διερεύνηση πεποιθήσεων, αξιών, στάσεων και συμπεριφορών.

Το θεατρικό παιχνίδι που απελευθερώνει το παιδί. Μεγάλη σημασία έχει η πολυτροπικότητα η σύζευξη, δηλαδή, διαφορετικών επικοινωνιακών κωδίκων, όπως π.χ. γραπτού κειμένου και εικόνας ή μουσικής.

Ερμηνεία εικόνας. Οι εικόνες είναι ένα χρήσιμο εργαλείο για ομαδική συζήτηση για τη μεταφορά ευρύτερων εμπειριών στην τάξη και τη δημιουργία κλίματος κατανόησης και συμπάθειας για άλλα άτομα και καταστάσεις.

Ο εννοιολογικός χάρτης αποτελεί θαυμάσια βάση για διερεύνηση εννοιών, αξιών, για οργανωμένη συζήτηση, για ανάπτυξη επιχειρημάτων.

Καταιγισμός ιδεών Χρησιμοποιώντας το σχήμα της αράχνης (κύκλος με ακτίνες) γράφουμε στο κέντρο το θέμα και γύρω από αυτό τοποθετούμε λέξεις, σκίτσα, ερωτήματα, ιδέες για σχέδια εργασίας.

Ο Φάκελος Εργασιών του Μαθητή (ΦΕτΜ) Με βάση αυτόν αξιολογείται η μεταγνώση, η αυτορρύθμιση, η κοινωνική και συναισθηματική ανάπτυξή του (συνεργασία, συμμετοχή). Μέσα από αυτόν αναδύονται οι στάσεις, απόψεις και αξίες που έχει αποκτήσει ο μαθητής. Οι καλύτερες προϋποθέσεις μάθησης δημιουργούνται σε συνθήκες κοινωνικής αλληλεπίδρασης (κοινωνική επικοινωνία) στις οποίες κυρίαρχο στοιχείο αποτελεί η έννοια του πολιτισμού με στόχο την αποδοχή του άλλου και του διαφορετικού

Δ. ΜΕΣΑ ΕΚΦΡΑΣΗΣ ΤΟΥ ΑΞΙΟΛΟΓΙΚΟΥ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΟΣ

Ο βαθμός δεν είναι αυτοσκοπός ούτε μέσο ιεράρχησης και ταξινόμησης των μαθητών αλλά βασικός μοχλός κινητοποίησης του σχολείου και του εκπαιδευτικού για τη λήψη ενδεδειγμένων παιδαγωγικών και διδακτικών μέτρων που αναβαθμίζουν την παρεχόμενη εκπαίδευση.

Με την περιγραφική μορφή αξιολόγησης εξαλείφεται η βαθμοθηρία, η στείρα απομνημόνευση και ο υπέρμετρος ανταγωνισμός.⁸ Αντίθετα, λαμβάνονται υπόψη η δεξιότητα της επικοινωνίας (ομιλία, ακρόαση, επιχειρηματολογία, διάλογος), η συλλογική προσπάθεια και η ανάπτυξη της κριτικής σκέψης (κριτικού, αναλυτικού, συνθετικού και δημιουργικού πνεύματος).

Ενδιαφέρει, επίσης, η επεξεργασία των πληροφοριακών δεδομένων, η διατύπωση υποθέσεων, η ανάλυση, η ερμηνεία, η εξαγωγή συμπερασμάτων. Ο μαθητής δεν πρέπει να συσσωρεύει απλά πληροφορίες και γνώσεις αλλά να διαμορφώνει στάσεις και συμπεριφορές μέσα από τη συζήτηση σε ομάδες. Με τη συζήτηση παρέχεται η δυνατότητα στο μαθητή να προβληματίζεται, να αξιολογεί, να συμπεραίνει και να διατυπώνει τις απόψεις του μέσα από διαδικασίες διαλεκτικής αντιπαράθεσης. Οι ομαδοσυνεργατικές διδασκαλίες καλλιεργούν τη συμπάθεια προς τον άνθρωπο γενικά.⁹

Η διατύπωση επιχειρηματολογίας αποτελεί παράγοντα διαμόρφωσης μιας αυτόνομης συνείδησης. Σε ένα τέτοιο πλαίσιο ο γενικός σκοπός δεν είναι η κατάκτηση μιας κατακερματισμένης γνώσης αλλά η κατάκτηση στάσεων ζωής και συμπεριφορών σε μια πολυπολιτισμική κοινωνία.

Μέσα από τη διαθεματική προσέγγιση δίνεται δυνατότητα για σφαιρική ενασχόληση με θέματα

7 . Μελέτη Περιβάλλοντος Α΄ Δημοτικού-Βιβλίο Δασκάλου, ΟΕΔΒ, 2006, Α΄ έκδοση, σ. 17-19.

8 . Διαθεματικό Ενιαίο Πλαίσιο Σπουδών, Προγραμμάτων Σπουδών και Αναλυτικά Προγράμματα Σπουδών-Για την υποχρεωτική εκπαίδευση, Τόμος Α΄, Παιδαγωγικό Ινστιτούτο, σ. 3744.

9 . Διαθεματικό Ενιαίο Πλαίσιο Σπουδών, ό.π., τόμος Α΄, σ. 3747.

κοινωνικού περιεχομένου (φτώχεια, εκμετάλλευση, βία) και ζητήματα ορθολογικής διαχείριση του περιβάλλοντος. Το σχολείο αποτελεί σήμερα πόλο ευαισθητοποίησης στα μεγάλα προβλήματα που αντιμετωπίζει σήμερα η ανθρωπότητα και για το λόγο αυτό στοχεύει στην καλλιέργεια των απαραίτητων στάσεων για επικοινωνία, συνεργασία και αλληλεγγύη. Η αξιολόγηση συνεπώς αφορά την ολόπλευρη παρουσία του μαθητή και, στο πλαίσιο της, συνεκτιμώνται οι δεξιότητες:

- * της επικοινωνίας
- * της συνεργασίας με άλλα άτομα σε ομαδικές εργασίες
- * της χρήσης ποικίλων πηγών και εργαλείων πληροφόρησης
- * της κριτικής επεξεργασίας πληροφοριών, αξιών και παραδο
- * της δημιουργικής επινοήσης και της ευαίσθητης αντίληψης της γνώσης
- * της επίλυσης προβληματικών καταστάσεων
- * τη δεξιότητας λήψης αποφάσεων
- * της δεξιότητες μεταγνώσης και αυτορρύθμισης
- * της ευαίσθητης αντίληψης της τέχνης
- * της διαμόρφωσης προσωπικής άποψης

Σοβαρά, επίσης, λαμβάνονται υπόψη και οι κοινωνικοπολιτισμικές συνθήκες που ζει ο μαθητής¹⁰

Ε. ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Στο σημερινό σχολείο αυτό που έχει σημασία δεν είναι μόνο η μεταβίβαση γνώσεων αλλά η δημιουργία ενός μαθητή με αυξημένες ευαισθησίες απέναντι στα μεγάλα κοινωνικά και περιβαλλοντικά προβλήματα της εποχής μας. Τις ευαισθησίες αυτές ο μαθητής πρέπει να τις εκδηλώνει ενεργά μέσα από το διάλογο και την κριτική προσέγγιση πράγμα που προϋποθέτει το χτίσιμο μιας γερής προσωπικότητας δίχως την αναστολή της έκφρασης που δημιουργεί ο φόβος του βαθμού.

Στο πλαίσιο της σημερινής αξιολόγησης στο σχολείο, έχει υπεισελθεί το στοιχείο του κοινωνικού παράγοντα και του πλουραλισμού των ιδεών, όπου ο μαθητής με επικοινωνιακή αυτοπεποίθηση και κοινωνική ευαισθητοποίηση αποτελεί μια σημαντική παρουσία στην τάξη συμπληρώνοντας την, άλλοτε, στάση των εκπαιδευτικών για την εξεύρεση της μιας και μοναδικής λύσης και την παντελή έλλειψη κοινωνικού σχολιασμού.

---

10 . Μελέτη Περιβάλλοντος Α΄ Δημοτικού-Βιβλίο Δασκάλου, ό.π., σ. 19.